

REGIONALNE ZRÓŻNICOWANIE ZMIAN W POLSKIM ROLNICTWIE
PO INTEGRACJI Z UNIĄ EUROPEJSKĄ

Stanisław Krasowicz

Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa – Państwowy Instytut Badawczy w Puławach
Dyrektor: prof. dr hab. Seweryn Kukula

Słowa kluczowe: zmiany, rolnictwo, regionalne zróżnicowanie, integracja z Unią Europejską
Key words: changes, agriculture, regional differentiation, accession to the EU

S y n o p s i s. W opracowaniu przedstawiono regionalne zróżnicowanie zmian w polskim rolnictwie po integracji z Unią Europejską. Wskazano główne uwarunkowania decydujące o kierunkach i dynamice zmian w regionach. W analizie opartej na danych statystycznych GUS, uwzględniono zmiany w produkcji roślinnej i zwierzęcej oraz w intensywności i strukturze produkcji towarowej polskiego rolnictwa, w latach 2000-2007.

WSTĘP

Integracja z Unią Europejską i będące jej konsekwencją procesy dostosowawcze spowodowały zmiany w regionalnym zróżnicowaniu rolnictwa w Polsce [Począta, Mrówczyńska 2002]. O kierunkach, skali i dynamice zmian, obok warunków przyrodniczych, w istotny sposób zadecydowały warunki organizacyjno-ekonomiczne [Fotyła, Krasowicz 2001, Harsim 2006].

W literaturze ekonomiczno-rolniczej ten problem jest obecnie stosunkowo rzadko podejmowany. Uwaga wielu autorów koncentruje się najczęściej na problemach rozwoju wybranych regionów lub przedsiębiorstw czy branż [Pietrzak 2005]. Inna grupa autorów podejmuje z kolei problemy rozwoju obszarów wiejskich w aspekcie możliwości modernizacji infrastruktury, wdrażania koncepcji wielofunkcyjnego rozwoju itp. [Ocena zmian ... 2007].

Celem opracowania jest przedstawienie regionalnego zróżnicowania zmian w polskim rolnictwie po integracji z Unią Europejską.

METODYKA

Badania miały charakter kameralny. Podstawowe źródło informacji stanowiły dane statystyczne GUS, konfrontowane z wynikami wcześniejszych analiz oraz rezultatami badań własnych [Krasowicz, Kopiński 2006] i innych autorów [Analiza ... 2008, Ocena zmian ... 2007, Zegar 2007].

W badaniach, obok prostych metod statystycznych opartych na grupowaniu i prezentacjach graficznych oraz tabelarycznych zastosowano wskaźniki ilustrujące dynamikę zmian.

Ocenę przeprowadzono z uwzględnieniem danych statystycznych dla województw. Objęto nią wybrane wskaźniki charakteryzujące polskie rolnictwo. Porównano dane z lat 2000 i 2007 wychodząc z założenia, że zmiany w rolnictwie uwidaczniają się w dłuższym okresie, a rozpoczęły się one już w okresie poprzedzającym rzeczywistą integrację Polski z Unią Europejską.

Analizą objęto produkcję roślinną i zwierzęcą, strukturę agrarną, zmiany w użytkowaniu ziemi, wybrane wskaźniki produkcyjne, intensywność organizacji produkcji oraz zmiany w strukturze produkcji towarowej. Zastosowano współczynniki przeliczeniowe na jednostki zbożowe (j. zb.) i sztuki duże (SD) według zasad obowiązujących w ekonomice rolnictwa [Harasim 2006]. Intensywność organizacji produkcji roślinnej, zwierzęcej i rolnej obliczono według metody Kopia [1987].

W pracy podjęto również próbę wyjaśnienia pewnych zjawisk poprzez analizę zależności przyczynowo-skutkowych. Wskaźniki dla poszczególnych województw porównywano do średnich dla Polski jako układu odniesienia.

WYNIKI BADAŃ

Analiza niektórych wskaźników jest utrudniona ze względu na zmiany w systemie przedstawiania danych statystycznych, inne grupowanie danych lub ich brak itp. Szczególnie dotyczy to powierzchni i struktury użytków rolnych (tab. 1). Z danych zamieszczonych w tabeli 1 wynika, że powierzchnia użytków rolnych w roku 2007 była niższa o około 12% w porównaniu z rokiem 2000. W największym stopniu zmalała w województwach: śląskim i warmińsko-mazurskim. Wzrosła natomiast o około 26% powierzchnia sadów. Jest to związane ze znacznym wzrostem areалу upraw sadowniczych w województwach: lubelskim, łódzkim, mazowieckim, świętokrzyskim i zachodniopomorskim. Województwa te od dawna należą do regionów wyspecjalizowanych w produkcji sadowniczej.

Należy podkreślić, że w roku 2007 w statystyce wyodrębniono pozycję „pozostałe”, stanowiącą około 4,3% powierzchni użytków rolnych. Udział poszczególnych województw w powierzchni użytków rolnych kraju, w analizowanych latach, nie różnił się zasadniczo. Największym udziałem wyróżnia się województwo mazowieckie [Globalne ... 2006].

Zaznaczyły się zmiany liczby gospodarstw indywidualnych (tab. 2), których w roku 2007 było o około 4% mniej w porównaniu z rokiem 2000. Dynamika zmian była jednak zróżnicowana regionalnie. O około 21% wzrosła liczba gospodarstw indywidualnych w województwie lubuskim, a wydatnie zmniejszyła się w województwach: śląskim i świętokrzyskim. Struktura obszarowa gospodarstw indywidualnych zmieniła się tylko nieznacznie. Ogółem w kraju wzrósł udział gospodarstw indywidualnych większych obszarowo, zaliczanych do grupy 50 i więcej ha użytków rolnych. Średnia powierzchnia gospodarstwa indywidualnego w ha użytków rolnych była w roku 2007 o około 8% wyższa w porównaniu z rokiem 2000, co uznać należy za tendencję korzystną.

O zmianach w strukturze zasiewów (tab. 3) zdecydowały głównie uwarunkowania organizacyjno-ekonomiczne. Zmiany w systemach żywienia trzody chlewnej oraz zmniejszenie eksportu na rynki wschodnie, spowodowały ponad dwukrotne zmniejszenie udziału ziemniaków w strukturze zasiewów. Na wzrost udziału roślin przemysłowych wpłynęło wydatne zwiększenie powierzchni uprawy rzepaku i rzepiku. Daje się zauważyć, że województwa Polski zachodniej i północnej charakteryzują się wyższym udziałem roślin technologicz-

Tabela 1. Powierzchnia i struktura użytków rolnych w 2007 r. na tle roku 2000

Województwo	Powierzchnia w roku 2007						Powierzchnia w roku 2000						Udział woj. w krajowej pow. UR		Dynamika						
	UR razem			TUZ			pozostałe			UR razem			grunty orne			sady		TUZ	%		
	tys. ha	%	tys. ha	tys. ha	%	tys. ha	tys. ha	%	tys. ha	tys. ha	%	tys. ha	tys. ha	%		tys. ha	tys. ha			%	
Dolnośląskie	971	100	764	78,7	8	0,8	148	15,2	51	5,3	6,0	1148	100	886	77,2	8	0,7	254	22,1	6,2	84,6
Kujawsko-pomorskie	1055	100	923	87,5	11	1,0	107	10,1	15	1,4	6,5	1171	100	1022	87,3	11	0,9	138	11,8	6,4	90,1
Lubelskie	1572	100	1214	77,2	63	4,0	254	16,2	41	2,6	9,7	1718	100	1346	78,3	36	2,1	336	19,6	9,3	91,5
Lubuskie	486	100	346	71,2	3	0,6	102	21,0	35	7,2	3,0	549	100	408	74,4	4	0,7	137	24,9	3,0	88,5
Łódzkie	1108	100	855	77,2	40	3,6	181	16,3	32	2,9	6,9	1251	100	1012	80,9	25	2,0	214	18,1	6,8	88,6
Malopolskie	715	100	418	58,5	16	2,2	236	33,0	45	6,3	4,4	883	100	604	68,4	22	2,5	257	29,1	4,8	81,0
Mazowieckie	2195	100	1463	66,7	99	4,5	530	24,1	103	4,7	13,6	2415	100	1763	73,0	78	3,2	574	23,8	13,1	90,9
Opolskie	558	100	494	88,5	1	0,2	57	10,2	6	1,1	3,5	579	100	495	85,4	3	0,5	81	14,0	3,2	96,4
Podkarpackie	768	100	452	58,8	13	1,7	244	31,8	59	7,7	4,7	943	100	646	68,5	12	1,2	285	30,2	5,1	81,4
Podlaskie	1125	100	702	62,4	5	0,4	393	34,9	25	2,3	7,0	1205	100	801	66,5	4	0,3	400	23,2	6,5	93,4
Pomorskie	770	100	606	78,7	3	0,4	124	16,1	37	4,8	4,8	907	100	724	79,8	3	0,3	180	19,9	4,9	84,9
Śląskie	458	100	316	69,0	4	0,9	103	22,5	35	7,6	2,8	618	100	457	73,9	11	1,8	150	24,3	3,4	74,1
Świętokrzyskie	595	100	402	67,6	31	5,2	123	20,7	39	6,5	3,7	731	100	562	76,9	21	2,8	148	20,3	4,0	81,4
Warmińsko-mazurskie	1008	100	649	64,4	4	0,4	290	28,8	65	6,4	6,2	1271	100	896	70,5	4	0,3	371	29,2	6,9	79,3
Wielkopolskie	1818	100	1526	83,9	21	1,2	243	13,4	28	1,5	11,2	1906	100	1585	83,2	19	1,0	302	15,8	10,4	95,4
Zachodnio-pomorskie	975	100	740	75,9	15	1,5	136	13,9	84	8,7	6,0	1105	100	871	78,9	5	0,4	229	20,7	6,0	88,2
POLSKA	16177	100	11869	73,4	337	2,1	3271	20,2	700	4,3	100,0	18413	100	14063	76,4	267	1,4	4083	22,2	100,0	87,9

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Tabela 2. Struktura agrarna gospodarstw indywidualnych według grup obszarowych użytków rolnych w 2007 r. na tle roku 2000

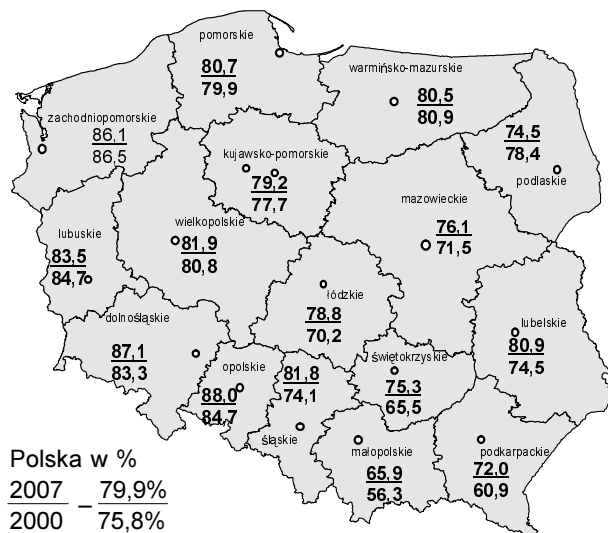
Województwo	Liczba gosp. indyw.	Średnia pow. gosp. ind. [ha UR]		Udział [%] liczby gospodarstw grupy obszarowej w 2007 roku					Średnia pow. gosp. ind. [ha UR]					Udział [%] liczby gospodarstw grupy obszarowej w 2000 roku					Dynamika liczby gosp. [%]
		1-2	2-5	5-10	10-50	50 i więcej	1-2	2-5	5-10	10-50	50 i więcej	1-2	2-5	5-10	10-50	50 i więcej			
Dolnośląskie	73032	10,2	26,0	29,7	21,0	20,2	3,1	74926	9,5	25,8	26,3	25,3	20,6	2,0	97,4				
Kujawsko-pomorskie	72920	12,8	13,8	20,5	24,3	38,8	2,6	78216	11,7	13,2	19,3	26,0	39,7	1,7	93,2				
Lubelskie	222209	6,7	19,2	36,4	27,6	16,2	0,5	230850	6,3	19,2	35,0	29,9	15,8	0,2	96,3				
Lubuskie	33377	11,3	21,1	35,1	23,9	16,8	3,1	27674	10,8	28,8	24,9	15,9	28,1	2,4	120,6				
Łódzkie	155536	6,9	18,4	31,8	30,3	19,2	0,3	159811	6,7	15,9	31,6	33,4	19,0	0,2	97,3				
Małopolskie	195116	3,3	39,6	46,6	10,9	2,9	0,1	205658	3,3	39,3	46,2	12,1	2,4	0,0	94,9				
Mazowieckie	275684	7,6	17,7	31,6	28,1	22,0	0,6	270192	7,3	14,0	31,6	32,0	22,2	0,2	102,0				
Opolskie	36255	10,6	26,5	28,7	17,9	23,6	3,3	37938	9,7	21,9	28,0	21,1	27,5	1,6	95,6				
Podkarpackie	181978	3,6	36,3	47,6	12,7	3,1	0,2	194998	3,3	38,7	46,1	13,0	2,0	0,1	93,3				
Podlaskie	93514	11,7	10,8	20,3	26,1	41,5	1,2	97968	11,3	10,1	15,2	28,8	45,3	0,5	95,5				
Pomorskie	46047	13,4	16,3	23,4	21,7	34,9	3,7	47847	12,5	16,5	19,5	24,2	37,5	2,3	96,2				
Śląskie	83512	4,6	41,0	36,9	14,1	7,4	0,6	99661	4,3	41,9	36,7	14,7	6,4	0,3	83,8				
Świętokrzyskie	115207	5,0	22,3	43,8	25,3	8,4	0,2	135077	4,5	26,7	41,7	24,9	6,6	0,0	85,3				
Warmińsko-mazurskie	47580	17,7	15,1	18,4	16,5	44,5	5,5	44640	17,5	12,5	14,9	16,2	52,2	4,3	106,6				
Wielkopolskie	135228	11,2	17,0	23,3	24,0	33,6	2,1	137920	10,0	19,5	21,1	25,4	32,8	1,1	98,0				
Zachodniopomorskie	36868	17,8	15,6	23,3	16,8	37,9	6,3	37506	13,9	27,6	18,0	17,5	33,2	3,6	98,3				
POLSKA	1804063	7,8	23,4	34,0	22,2	19,2	1,2	1880882	7,2	23,8	32,6	23,8	19,1	0,7	95,9				

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Tabela 3. Struktura zasiewów wg grup ziemiopłodów w 2007 r. na tle roku 2000

Województwo	Udział w 2007 roku [%]						Udział w 2000 roku [%]											
	zbożowe		strącz- kowe		ziem- niaki		przemysłowe		pasto- wne		pozos- tale							
	ogółem	w tym: pszenica	ogółem	w tym: jadłalne na ziarno	ogółem	w tym: jadłalne na ziarno	ogółem	w tym: rzepak buraki cukrowe	ogółem	w tym: rzepak buraki cukrowe	ogółem	w tym: rzepak buraki cukrowe						
Dolnośląskie	72,7	35,4	0,1	3,9	17,8	14,4	3,3	3,2	2,2	74,5	39,1	0,3	7,2	13,0	8,8	4,0	2,0	3,0
Kujawsko- pomorskie	67,9	18,1	0,2	2,6	16,1	11,3	4,5	9,4	3,7	73,2	22,5	0,7	5,5	10,7	4,5	6,0	6,7	3,1
Lubelskie	76,8	23,0	1,5	3,7	7,9	4,1	3,0	5,3	4,8	73,4	25,7	1,2	10,9	5,6	1,1	3,9	4,8	4,2
Lubuskie	75,5	18,3	0,1	3,8	9,2	8,0	1,0	6,9	4,5	78,8	21,0	0,1	5,5	7,2	5,9	1,2	3,7	4,6
Łódzkie	76,8	10,2	0,1	7,5	3,1	2,0	1,0	8,4	4,1	69,7	12,5	0,2	16,8	1,9	0,5	1,4	7,1	4,3
Malopolskie	64,9	25,6	0,3	11,7	1,7	1,0	0,3	13,3	8,1	55,9	24,4	0,4	17,1	1,0	0,4	0,3	19,4	6,3
Mazowieckie	74,3	9,3	0,1	5,8	3,4	1,8	1,6	11,0	5,4	71,0	10,5	0,1	14,2	2,5	0,5	1,9	7,2	5,0
Opolskie	71,2	30,4	0,1	2,4	20,6	16,8	3,8	4,3	1,5	75,2	34,9	0,1	5,5	14,5	9,5	5,0	3,0	1,7
Podkarpackie	67,9	27,1	0,2	12,4	5,7	4,1	1,4	8,3	5,4	59,9	27,0	0,4	17,7	2,8	1,0	1,6	13,2	6,1
Podlaskie	73,9	5,4	0,0	3,6	1,5	0,6	0,7	19,7	1,3	78,3	9,7	0,1	10,3	1,0	0,1	0,7	9,1	1,2
Pomorskie	71,3	22,5	0,4	5,3	11,3	9,4	1,8	8,0	3,6	74,7	25,1	0,3	6,6	7,9	5,2	2,6	7,9	2,6
Śląskie	74,9	20,0	0,1	5,6	7,6	6,9	0,7	8,2	3,6	70,8	21,7	0,1	12,6	4,3	3,3	1,0	7,9	4,4
Świętokrzyskie	73,2	17,9	1,1	7,5	4,6	2,1	1,9	7,0	6,7	65,1	20,4	1,0	15,1	3,3	0,5	2,3	10,1	5,3
Warmińsko- mazurskie	69,9	19,5	0,1	2,1	11,3	10,6	0,6	15,2	1,4	74,2	23,9	0,2	4,9	7,7	6,7	0,9	11,4	1,7
Wielkopolskie	74,4	12,0	0,1	3,3	10,8	7,5	3,2	8,2	3,3	77,0	15,7	0,3	6,7	7,8	3,8	3,9	4,9	3,4
Zachodnio- pomorskie	71,4	26,2	0,1	3,4	16,4	14,7	1,6	6,8	1,9	75,8	30,4	0,3	4,8	12,8	10,7	2,0	4,4	1,9
POLSKA	72,9	18,4	0,3	4,8	9,3	7,0	2,2	9,0	3,8	72,3	21,2	0,4	10,1	6,4	3,5	2,7	7,2	3,6

Źródło: dane GUS.

Rysunek 1. Udział roślin technologicznie podobnych (zboża, rzepak) w strukturze zasiewów w %
Źródło: opracowanie własne.

nie podobnych, zbieranych kombajnem (zboża, rzepak). W kilku województwach w analizowanym okresie udział ten wzrósł (rys. 1). Jest to odzwierciedleniem postępującej specjalizacji regionalnej produkcji rolniczej. Jednak duża koncentracja zbóż, a co się z tym wiąże ich uprawa po gorszych przedplonach (jakimi są zboża) stwarza zagrożenia obniżki plonów. Rekompensata gorszych stanowisk dla zbóż i dążenie do stabilizacji lub wzrostu plonów zmuszają do intensyfikacji produkcji, wyrażającej się, między innymi, wyższymi dawkami nawozów mineralnych i środków ochrony roślin.

W województwach o dużym rozdrobieniu gospodarstw ziemniaki mają zdecydowanie wyższy udział w strukturze upraw. Wiąże się to z przeznaczeniem dużej części zbiorów na samozaopatrzenie gospodarstw domowych oraz prowadzeniem w małych gospodarstwach tuczu trzody chlewnej z wykorzystaniem ziemniaków. W porównaniu z rokiem 2000 wzrósł w Polsce udział pastewnych na gruntach ornych. Zdecydowało o tym przede wszystkim zwiększenie powierzchni uprawy roślin pastewnych w województwach o dużej koncentracji bydła, zwłaszcza krów mlecznych (podlaskie, mazowieckie, warmińsko-mazurskie, kujawsko-pomorskie, wielkopolskie).

Zmniejszenie udziału buraka cukrowego jest konsekwencją zmian w przemyśle cukrowniczym, a zwłaszcza likwidacji części cukrowni oraz koncentracji uprawy w większych gospodarstwach towarowych, zlokalizowanych w województwach: opolskim, dolnośląskim, kujawsko-pomorskim, wielkopolskim.

Cechą charakterystyczną polskiego rolnictwa jest rozproszenie produkcji, będące skutkiem rozdrobnienia agrarnego. Uwidacznia się to, między innymi, przy porównaniu struktury gospodarstw indywidualnych według skali chowu krów mlecznych (tab. 4). Dają się zauważyć wyraźne zmiany w strukturze gospodarstw utrzymujących krowy. W analizowanych latach wzrósł udział gospodarstw posiadających powyżej 10 krów, a zmniejszył się odsetek gospodarstw utrzymujących 1-2 lub 3-4 krowy. Zjawisko to jest konsekwencją przekształceń strukturalnych w przemyśle mleczarskim polegających, między innymi, na umocnieniu pozycji wielu jednostek produkcyjnych (mleczarni) i wyeliminowaniu jednostek słabych ekonomicznie, nie mogących dostosować się do standardów UE.

Wzrósł także udział gospodarstw posiadających powyżej 50 sztuk trzody chlewnej. Zmniejszył się natomiast udział gospodarstw utrzymujących stada do 9 sztuk trzody chlewnej (tab. 5). Zjawisko to świadczy o zaznaczającej się tendencji do koncentracji chowu trzody w gospodarstwach towarowych i ograniczaniu produkcji na potrzeby własne gospodarstw i ewentualnej sprzedaży nadwyżek.

Tabela 4. Struktura gospodarstw indywidualnych wg skali chowu krów w 2007 roku na tle roku 2000 [%]

Województwo	Procentowy udział gospodarstw posiadających krowy w stadach [szt.] w roku							
	2007				2000			
	1-2	3-4	5-9	pow. 10	1-2	3-4	5-9	pow. 10
Dolnośląskie	70,5	13,4	9,0	7,1	73,6	17,4	6,6	2,4
Kujawsko-pomorskie	51,1	12,2	12,3	24,4	53,4	20,3	17,8	8,5
Lubelskie	75,7	10,9	6,9	6,5	77,2	15,8	5,9	1,1
Lubuskie	59,2	15,3	9,8	15,7	66,5	16,2	10,9	6,4
Łódzkie	53,3	16,2	18,1	12,4	62,0	22,6	13,0	2,4
Małopolskie	84,3	9,9	4,2	1,6	87,7	10,3	1,8	0,2
Mazowieckie	48,4	18,8	13,8	19,0	54,5	25,3	14,5	5,7
Opolskie	54,8	17,8	9,6	17,8	65,8	17,3	12,6	4,3
Podkarpackie	92,4	4,9	2,0	0,7	92,7	6,2	0,8	0,3
Podlaskie	32,1	12,6	17,1	38,2	35,2	24,1	26,5	14,2
Pomorskie	56,8	18,1	11,5	13,6	54,3	21,7	17,7	6,3
Śląskie	68,1	13,9	10,2	7,8	78,9	13,2	6,7	1,2
Świętokrzyskie	78,9	11,2	6,4	3,5	86,4	10,2	3,1	0,3
Warmińsko-mazurskie	33,5	11,2	21,8	33,5	35,8	19,1	29,1	16,0
Wielkopolskie	53,9	16,2	12,8	17,1	56,0	22,3	15,6	6,1
Zachodniopomorskie	59,4	15,6	13,7	11,3	61,3	18,9	12,8	7,0
POLSKA	64,0	12,8	10,4	12,8	69,2	16,9	10,0	3,9

Źródło: dane GUS.

Tabela 5. Struktura gospodarstw indywidualnych wg skali chowu trzody chlewnej w 2007 r. na tle roku 2000 [%]

Województwo	Procentowy udział gospodarstw posiadających trzodę chlewną w stadach [szt.] w roku									
	2007					2000				
	1-2	3-4	5-9	10-49	powyżej 50	1-2	3-4	5-9	10-49	powyżej 50
Dolnośląskie	17,3	11,4	14,0	49,2	8,0	30,0	13,9	14,5	36,1	5,5
Kujawsko-pomorskie	7,5	3,2	9,2	46,7	33,4	8,7	5,4	9,8	56,1	20,0
Lubelskie	26,2	13,3	14,8	38,9	6,8	26,9	18,7	19,4	32,4	2,6
Lubuskie	16,5	15,3	13,0	41,1	14,1	25,4	11,3	13,4	39,3	10,6
Łódzkie	8,7	7,9	16,4	53,6	13,5	12,6	14,5	18,6	47,5	6,8
Małopolskie	46,0	11,1	12,6	27,4	2,8	49,4	14,0	12,0	23,1	1,5
Mazowieckie	12,0	11,9	16,5	48,0	11,5	13,0	11,0	21,9	48,2	5,9
Opolskie	12,8	5,6	6,1	48,7	26,9	10,8	8,1	17,2	44,6	19,3
Podkarpackie	52,6	13,2	10,5	21,4	2,3	54,0	14,2	14,9	15,9	1,0
Podlaskie	29,8	12,6	15,0	35,0	7,7	19,2	15,0	17,8	43,4	4,6
Pomorskie	9,5	6,3	8,9	51,7	23,5	10,2	7,1	9,6	56,3	16,8
Śląskie	31,3	8,9	11,9	34,1	13,8	39,9	10,1	13,4	29,1	7,5
Świętokrzyskie	16,8	16,4	16,0	43,6	7,2	23,3	15,0	22,0	38,1	1,6
Warmińsko-mazurskie	20,9	7,0	13,9	38,2	20,0	18,5	9,0	18,7	40,8	13,0
Wielkopolskie	6,2	6,1	9,1	44,3	34,4	8,2	6,2	9,5	48,1	28,0
Zachodniopomorskie	14,5	5,7	10,1	47,6	22,0	12,4	5,8	13,4	57,4	11,0
POLSKA	20,8	10,0	12,9	41,4	14,9	22,8	12,1	16,1	39,9	9,1

Źródło: dane GUS.

Tabela 6. Zużycie nawozów mineralnych w czystym składniku w 2006/07 roku na tle roku 2000/01

Województwo	Poziom zużycia [kg/ha UR] w roku								Dynamika [%]
	2006/2007				2000/2001				
	NPK	N	P ₂ O ₅	K ₂ O	NPK	N	P ₂ O ₅	K ₂ O	
Dolnośląskie	129,9	69,9	27,0	33,0	81,1	39,7	18,6	22,8	160,1
Kujawsko-pomorskie	168,3	93,5	33,2	41,6	128,0	84,3	18,2	25,5	131,5
Lubelskie	113,6	57,4	25,0	31,2	84,5	41,5	19,5	23,5	134,4
Lubuskie	124,4	63,9	25,2	35,3	82,9	52,2	15,6	15,1	150,1
Łódzkie	146,0	78,5	31,1	36,4	82,1	55,2	12,8	14,1	177,8
Małopolskie	70,9	34,1	17,9	18,8	73,6	35,1	18,8	19,7	96,3
Mazowieckie	110,6	58,2	24,2	28,2	75,3	35,4	18,0	21,9	146,9
Opolskie	143,6	74,9	30,5	38,2	132,0	70,1	24,0	37,9	108,8
Podkarpackie	64,4	33,5	15,3	15,6	52,1	24,1	13,4	14,6	123,6
Podlaskie	89,3	46,5	19,5	23,3	78,5	43,0	17,2	18,3	113,8
Pomorskie	126,8	69,1	24,8	32,9	131,9	61,2	30,6	40,1	96,1
Śląskie	111,4	57,9	24,9	28,6	75,6	44,8	12,1	18,7	147,4
Świętokrzyskie	104,3	53,1	24,2	27,1	67,4	37,7	15,5	14,2	154,7
Warmińsko-mazurskie	124,9	73,9	23,4	27,5	94,6	56,3	16,7	21,6	132,0
Wielkopolskie	159,6	86,1	31,9	41,7	107,2	66,5	17,2	23,5	148,9
Zachodniopomorskie	119,0	68,8	22,1	28,1	117,0	66,9	18,7	31,4	101,7
POLSKA	121,8	65,3	25,5	31,1	90,8	50,3	17,9	22,6	134,1

Źródło: dane GUS.

W analizowanym okresie wystąpiła też tendencja do wzrostu intensywności produkcji, czego dowodem jest wzrost o około 34% dawek nawozów mineralnych (NPK w kg/ha użytków rolnych). Z tabeli 6 wynika, że w województwach o dużym rozdrobieniu gospodarstw (małopolskie, śląskie) zużycie nawozów mineralnych nawet nieco zmniejszyło się. Należy to wiązać z dużym udziałem gospodarstw o małej powierzchni, ekstensywnie prowadzonych. Regionem o najniższym zużyciu nawozów mineralnych w kg NPK/ha UR jest województwo podkarpackie. Stanu tego nie rekompensuje odpowiednio wyższe zużycie nawozów organicznych pochodzenia zwierzęcego, gdyż obsada zwierząt w sztukach dużych (SD/100 ha UR) była w roku 2007 we wspomnianym województwie o około 45% niższa od średniej krajowej. Była ona również o około 19% niższa w porównaniu z rokiem 2000 (tab. 7).

Generalnie obsada zwierząt (bydła i trzody chlewnej) była w roku 2007 o około 11% wyższa w porównaniu z rokiem 2000. Było to wynikiem przede wszystkim procesów intensyfikacji i koncentracji produkcji zwierzęcej w kilku województwach (kujawsko-pomorskim, wielkopolskim, mazowieckim, podlaskim, warmińsko-mazurskim). Jednocześnie wyraźnie obniżyła się obsada zwierząt w województwach o rozdrobnionej strukturze agrarnej i wysokim udziale tzw. „gospodarstw samozaopatrzeniowych”.

Zmiany w produkcji zwierzęcej polegające na większej koncentracji stad bydła, obok warunków funkcjonowania rynku mleka, spowodowały wyraźny wzrost wydajności mleka od 1 krowy (tab. 8). Średnio w kraju mleczność od 1 krowy była w roku 2006 o ponad 14% wyższa niż w roku 2000. Jednak dynamika zmian była wyraźnie zróżnicowana regionalnie. Największy wzrost wydajności mlecznej krów zaznaczył się w województwach: podlaskim, mazowieckim, wielkopolskim. Stabilizację, a nawet spadek wydajności mlecznej zanotowano w województwach: małopolskim, śląskim i podkarpackim.

Ze względu na zmienność plonów spowodowaną zróżnicowaniem warunków agrometeorologicznych, ocena zmian wydajności z 1 ha jest problemem złożonym. Dane zamieszczone w tabeli 9 przedstawiają zróżnicowanie plonów głównych ziemiopłodów i plonu prze-

Tabela 7. Obsada zwierząt w sztukach dużych na 100 ha UR w 2007 r. na tle roku 2000

Województwo	Poziom obsada [SD na 100 ha UR] w roku							Dynamika [%]	
	2007				2000				
	bydło	trzoda chlewna	owce	razem	bydło	trzoda chlewna	owce		razem
Dolnośląskie	9,4	7,2	0,1	16,7	11,6	6,1	0,1	17,8	93,8
Kujawsko-pomorskie	33,1	30,3	0,2	63,6	29,0	26,1	0,3	55,4	114,8
Lubelskie	21,6	12,3	0,1	34,0	23,4	10,5	0,2	34,1	99,7
Lubuskie	11,8	6,3	0,1	18,2	11,7	7,9	0,1	19,7	92,4
Łódzkie	32,9	18,5	0,2	51,6	29,6	14,4	0,1	44,1	117,0
Małopolskie	29,8	9,6	1,1	40,5	35,4	8,1	0,6	44,1	91,8
Mazowieckie	36,6	13,2	0,0	49,8	30,7	11,3	0,0	42,0	118,6
Opolskie	17,8	18,8	0,0	36,6	19,9	17,8	0,0	37,7	97,1
Podkarpackie	18,2	6,5	0,2	24,9	24,5	6,1	0,1	30,7	81,1
Podlaskie	56,5	10,1	0,2	66,8	44,3	11,8	0,1	56,2	118,9
Pomorskie	20,6	19,6	0,1	40,3	21,8	15,4	0,2	37,4	107,8
Śląskie	23,1	12,7	0,3	36,1	21,8	9,0	0,3	31,1	116,1
Świętokrzyskie	25,4	12,7	0,0	38,1	28,4	8,3	0,1	36,8	103,5
Warmińsko-mazurskie	33,6	12,3	0,1	46,0	26,1	9,4	0,1	35,6	129,2
Wielkopolskie	33,9	43,5	0,2	77,6	33,0	35,4	0,2	68,6	113,1
Zachodniopomorskie	9,4	7,7	0,1	17,2	11,1	8,2	0,1	19,4	88,7
POLSKA	28,2	16,8	0,2	45,2	26,4	14,0	0,2	40,6	111,3

Źródło: dane GUS, przeliczenia własne.

liczeniowego pomiędzy województwami. Porównanie plonów ze wskaźnikiem jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej wskazuje na brak wyraźnej zależności pomiędzy plonami a warunkami przyrodniczymi. Konfrontacja danych zamieszczonych w tabeli 9 ze wskaźnikami podanymi w tabelach 2 i 6, wskazuje na istotny wpływ uwarunkowań organizacyjno-ekonomicznych i intensywności produkcji, mierzonej poziomem zużycia NPK w kg/ha UR, na regionalne zróżnicowanie wykorzystania potencjału produkcyjnego rolnictwa.

W okresie 2000-2007 utrzymywały, a nawet pogłębiały się różnice plonów i zużycia nawozów mineralnych, pomiędzy różnymi obszarami kraju. Wyraźnie daje się zauważyć tendencja do intensyfikacji produkcji rolniczej w województwach zachodniej i północno-zachodniej Polski, charakteryzujących się wyższym odsetkiem gospodarstw większych obszarowo, z reguły ukierunkowanych na produkcję towarową.

Tabela 8. Średnia wydajność mleka od 1 krowy w litrach w 2006 r. na tle roku 2000

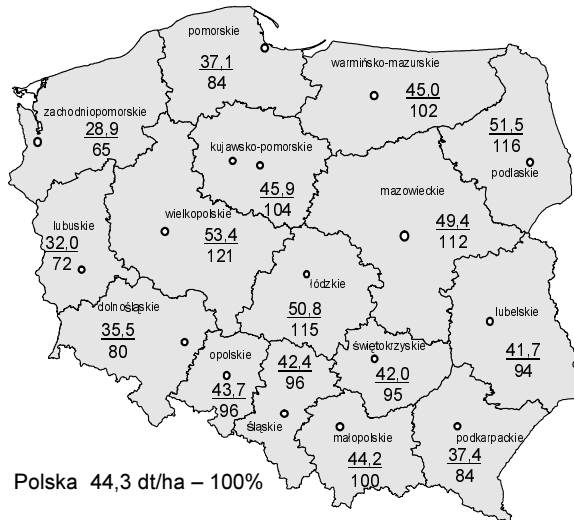
Województwo	Średnia wydajność mleka od 1 krowy [l] w roku		Dynamika [%]
	2006	2000	
	Dolnośląskie	4675	
Kujawsko-pomorskie	4408	3798	116,1
Lubelskie	3987	3660	108,9
Lubuskie	4505	3978	113,2
Łódzkie	4250	4066	104,5
Małopolskie	3024	3274	92,4
Mazowieckie	4085	3366	121,4
Opolskie	5416	4414	122,7
Podkarpackie	3444	3393	101,5
Podlaskie	4286	3426	125,1
Pomorskie	4153	4113	101,0
Śląskie	4109	4260	96,4
Świętokrzyskie	3620	3443	105,1
Warmińsko-mazurskie	4330	3603	120,1
Wielkopolskie	5016	4034	124,3
Zachodniopomorskie	4481	4092	109,5
POLSKA	4200	3668	114,5

Źródło: dane GUS, przeliczenia własne.

Tabela 9. Plony wybranych ziemniopodów i średni plon przeliczeniowy w jednostkach zbożowych/ha w 2007 r. na tle roku 2000

Województwo	Plony [dt/ha] w roku													
	2007							2000						
	zboża	ziemniaki cukrowe	buraki cukrowe	rzepak i rzepik	siano łąkowe	średni plon przelicz.	zboża	ziemniaki	buraki cukrowe	rzepak i rzepik	siano łąkowe	średni plon przelicz.		
Dolnośląskie	74,9	234	535	25,8	42,6	42,3	37,1	233	409	23,2	31,3	37,7		
Kujawsko-pomorskie	71,0	226	556	27,7	56,5	42,8	25,0	202	411	22,3	40,7	31,3		
Lubelskie	74,1	200	489	20,1	47,0	30,7	24,5	182	387	23,5	39,6	27,7		
Lubuskie	62,3	204	442	29,1	41,9	31,1	23,1	201	317	16,0	22,0	21,6		
Łódzkie	61,9	228	549	22,1	64,4	32,5	20,5	189	382	19,4	44,9	25,7		
Mazowieckie	69,3	177	626	30,5	44,6	28,7	28,1	178	393	26,5	46,5	28,2		
Mazowieckie	59,9	201	432	31,8	57,8	28,3	20,0	187	317	24,4	41,8	24,0		
Opolskie	81,4	227	576	30,8	52,7	50,9	40,6	219	475	28,2	44,5	43,5		
Podkarpackie	70,4	199	472	19,5	40,7	28,7	26,0	188	307	18,7	42,0	27,7		
Podlaskie	55,0	196	501	23,1	57,8	26,4	14,9	194	326	22,9	36,7	18,1		
Pomorskie	66,2	217	487	28,2	46,1	36,9	26,8	208	352	23,1	34,3	28,8		
Śląskie	64,2	34,8	212	55,8	49,9	33,4	29,8	197	496	24,6	39,4	30,0		
Świętokrzyskie	69,3	176	506	23,7	48,3	29,1	22,0	175	378	19,7	43,1	25,8		
Warmińsko-mazurskie	66,0	197	508	22,9	54,0	32,4	24,9	206	337	17,2	34,7	24,9		
Wielkopolskie	64,8	225	510	28,5	63,6	39,3	27,8	212	429	22,8	47,0	31,9		
Zachodniopomorskie	67,5	204	474	27,4	33,8	35,5	26,5	218	378	19,5	21,9	26,8		
POLSKA	66,6	207	513	26,7	51,7	34,3	25,3	194	394	21,9	39,0	28,1		

* Wskaźnik Jakości Rolniczej Przestrzeni Produkcyjnej
Źródło: dane GUS, IUNG, przeliczenia własne.

Rysunek 2. Średnie plony siana łąkowego w latach 2005-2007 w dt/ha i relatywnie w %
Źródło: opracowanie własne.

Zmniejszenie obsady zwierząt, zwłaszcza bydła i owiec w zachodniej i północno-zachodniej części Polski spowodowało ekstensyfikację gospodarowania na trwałych użytkach zielonych. Świadczy o tym porównanie średnich plonów siana łąkowego w latach 2005-2007 (rys. 2). Zjawisko to daje się również zauważyć w południowo-wschodniej Polsce (woj. podkarpackie, lubelskie, świętokrzyskie). W województwach podlaskim, wielkopolskim, łódzkim i mazowieckim w analizowanym okresie uzyskiwano plony siana łąkowego wyraźnie wyższe od średnich dla Polski (rys. 2).

Obok zróżnicowania intensywności produkcji w analizowanym okresie zmieniała się także in-

intensywność organizacji produkcji roślinnej, zwierzęcej i rolnej obliczana według metody punktowej Kopcja [1987]. Intensywność organizacji jest pochodną struktury użytkowania ziemi i obsady zwierząt w sztukach dużych na 100 ha użytków rolnych. Regionalne zróżnicowanie intensywności organizacji produkcji w latach 2000 i 2007 przedstawiono w tabeli 10. Zróżnicowanie to odzwierciedla szereg przejawów specjalizacji regionalnej polskiego rolnictwa.

Tabela 10. Intensywność organizacji produkcji roślinnej, zwierzęcej i rolnej w 2007 r. na tle 2000 r. w pkt

Województwo	Intensywność organizacji produkcji w roku						Dynamika intensywności produkcji rolnej [%]
	2007			2000			
	roślinnej	zwierzęcej	rolnej	roślinnej	zwierzęcej	rolnej	
Dolnośląskie	122,1	48,4	170,5	115,4	49,3	164,7	103,5
Kujawsko-pomorskie	138,6	171,9	310,5	131,9	148,2	280,1	110,9
Lubelskie	131,7	92,8	224,4	126,6	91,2	217,8	103,0
Lubuskie	106,5	54,3	160,8	88,8	53,3	142,1	113,2
Łódzkie	126,7	142,0	268,7	132,3	118,6	250,9	107,1
Małopolskie	118,6	111,3	229,9	122,9	119,3	242,2	94,9
Mazowieckie	117,3	136,2	253,5	122,3	113,9	236,2	107,3
Opolskie	126,6	101,3	228,0	129,1	103,4	232,5	98,3
Podkarpackie	110,9	70,2	181,1	109,8	83,5	193,3	93,7
Podlaskie	96,3	176,5	272,8	100,8	149,3	250,1	109,1
Pomorskie	117,6	110,9	228,5	109,0	100,1	209,1	109,3
Śląskie	105,2	103,6	208,7	99,7	86,3	186,0	112,2
Świętokrzyskie	131,0	105,7	236,7	127,2	99,0	226,2	104,6
Warmińsko-mazurskie	96,9	124,2	221,1	91,0	92,1	183,1	120,8
Wielkopolskie	127,3	216,4	343,7	126,8	185,9	312,7	109,9
Zachodniopomorskie	116,1	49,1	165,2	99,2	51,9	151,1	109,3
POLSKA	119,3	124,1	243,4	116,4	109,0	225,4	108,0

Źródło: obliczenia własne.

Tabela 11. Struktura towarowej produkcji rolniczej w 2005 r. na tle roku 2000 w %

Województwo	Udział towarowej produkcji rolniczej w roku															
	2005 (ceny stałe 2004 r.)						2000 (ceny stałe 1999 r.)									
	produkcja roślinna			produkcja zwierzęca			produkcja roślinna			produkcja zwierzęca						
razem	w tym	zboża przem. ziem.	razem	w tym	żywiec wól.	żywiec wiep.	mleko	razem	w tym	zboża przem. ziem.	razem	w tym	żywiec wól.	żywiec wiep.	mleko	
Dolnośląskie	64,2	32,1	18,6	2,2	35,8	1,8	9,7	7,9	64,3	32,9	13,8	3,9	35,7	2,8	10,4	8,8
Kujawsko-pomorskie	39,0	11,9	15,7	1,6	61,0	4,7	28,5	16,2	40,4	11,6	13,7	3,3	59,6	4,4	30,9	13,2
Lubelskie	44,8	10,4	14,5	1,2	55,2	3,8	18,6	21,0	50,3	11,4	14,1	4,1	49,7	4,8	13,6	22,0
Lubuskie	40,6	17,1	6,9	1,7	59,4	2,0	15,2	9,6	36,9	15,3	5,0	1,5	63,1	3,6	15,9	11,0
Łódzkie	31,8	3,4	2,7	5,6	68,2	5,4	26,0	18,1	36,6	3,2	2,5	5,9	63,4	5,4	25,6	20,6
Miastopolskie	43,8	5,0	1,7	2,4	56,2	6,1	15,3	15,1	44,5	4,1	2,2	5,2	55,5	6,6	12,6	19,3
Mazowieckie	40,0	8,6	3,3	3,0	60,0	4,4	15,1	23,1	48,2	9,8	2,5	9,9	51,8	4,1	15,6	18,2
Opolskie	51,2	27,9	18,0	1,1	48,8	2,8	18,9	16,0	53,1	32,0	16,5	0,5	46,9	3,7	15,4	10,7
Podkarpackie	29,8	5,6	6,4	0,6	70,2	4,5	16,5	26,0	30,8	5,5	4,1	1,8	69,2	5,5	12,0	32,5
Podlaskie	11,8	4,6	2,2	1,9	88,2	6,6	15,7	52,8	14,1	3,7	2,6	3,7	85,9	7,8	22,2	39,9
Pomorskie	50,8	21,4	11,1	5,6	49,2	1,8	22,8	14,8	44,7	18,6	7,1	7,1	55,3	3,6	23,2	21,5
Śląskie	40,0	11,1	3,5	3,4	60,0	4,3	21,4	13,1	48,6	7,1	2,5	4,6	51,4	4,4	15,5	14,5
Świętokrzyskie	50,2	6,3	6,8	0,5	49,8	4,5	17,3	16,9	51,1	5,8	6,2	7,5	48,9	4,0	11,1	23,0
Warmińsko-mazurskie	23,0	13,5	4,6	0,8	77,0	4,4	19,4	29,6	28,7	17,2	4,0	2,4	71,3	7,7	21,0	20,5
Wielkopolskie	33,0	14,9	7,5	1,2	67,0	4,7	30,5	13,0	31,5	8,3	7,6	2,7	68,5	5,9	36,7	14,5
Zachodniopomorskie	50,9	26,0	13,8	4,5	49,1	2,9	17,2	9,0	52,4	26,5	9,5	6,0	47,6	3,7	17,1	11,0
POLSKA	36,6	10,5	8,7	2,5	63,4	4,5	21,7	19,1	39,8	11,6	7,5	4,1	60,2	5,2	22,2	18,3

Źródło: Dane GUS.

Tabela 12. Udział województw w krajowej produkcji wybranych ziemiopłodów i produktów rolniczych w 2007 r. na tle roku 2000 [%]

Województwo	Udział województw w krajowej produkcji wybranych ziemiopłodów i produktów rolniczych w roku															
	2007					2000										
	Udział woj. w kraj. pow. UR [%]	zboża	ziemniaki	buraki cuk.	rzepak rzepik	mleko**	żywiec wiep.*	żywiec drob.*	Udział woj. w kraj. pow. UR [%]	zboża	ziemniaki	buraki cuk.	rzepak i rzepik	mleko	żywiec wiep.*	żywiec drob.*
Dolnośląskie	6,0	8,0	6,0	10,2	12,7	2,0	2,0	5,6	6,2	9,4	5,3	9,7	16,5	2,5	2,8	4,4
Kujawsko-pomorskie	6,5	8,4	4,8	18,1	13,5	6,3	10,5	5,4	6,4	7,7	4,4	18,0	10,2	5,8	11,2	7,9
Lubelskie	9,7	9,6	8,1	13,7	4,6	8,0	6,8	4,8	9,3	10,0	10,3	14,3	3,5	9,3	5,2	4,5
Lubuskie	3,0	2,7	2,2	1,1	3,5	1,1	1,4	5,7	3,0	2,3	1,3	0,8	2,9	1,1	1,5	6,4
Łódzkie	6,9	7,0	12,2	3,7	1,7	8,5	11,2	8,4	6,8	5,9	12,2	3,9	1,0	9,2	8,9	7,2
Mazowieckie	4,4	3,1	7,5	0,6	0,6	4,0	3,3	4,2	4,8	3,6	6,6	0,5	0,6	6,6	3,5	4,2
Mazowieckie	13,6	9,9	14,0	7,4	3,8	19,6	11,5	13,8	13,1	10,0	17,5	7,3	2,1	16,2	11,0	14,6
Opolskie	3,5	5,9	2,3	8,1	11,4	2,3	3,2	2,8	3,2	6,3	2,4	8,6	13,2	2,4	3,4	3,9
Podkarpackie	4,7	3,2	9,1	2,1	1,6	3,5	2,2	3,6	5,1	3,5	6,9	1,9	1,0	6,0	2,2	3,9
Podlaskie	7,0	4,8	4,3	1,8	0,5	15,2	4,5	4,5	6,5	3,8	6,1	1,4	0,3	10,7	5,5	4,9
Pomorskie	4,8	5,3	5,7	4,0	7,2	2,8	3,6	1,0	4,9	5,5	3,5	4,3	7,7	3,6	4,0	1,0
Śląskie	2,8	2,8	3,0	0,9	2,3	2,2	2,9	3,7	3,4	3,0	3,4	1,2	2,8	3,3	3,1	3,3
Świętokrzyskie	3,7	3,0	4,4	2,9	0,9	3,0	2,7	2,3	4,0	3,1	5,3	3,1	0,5	4,6	2,0	2,0
Warmińsko-mazurskie	6,2	5,3	2,4	1,6	7,2	7,3	4,2	9,9	6,9	5,9	3,0	1,7	8,8	5,4	5,7	13,9
Wielkopolskie	11,2	14,8	9,7	19,6	15,1	12,5	26,9	18,6	10,4	13,8	8,8	19,2	13,7	11,0	26,6	11,6
Zachodniopomorskie	6,0	6,2	4,3	4,2	13,5	1,7	3,1	5,7	6,0	6,2	3,0	4,1	15,2	2,3	3,4	6,3
POLSKA	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* w wadze żywej, ** dotyczy 2006 r.

Źródło: dane GUS.

Zarówno w roku 2000 jak i 2007 czołową pozycję w kraju ze względu na intensywność organizacji miały województwa (wielkopolskie, kujawsko-pomorskie, łódzkie i podlaskie), charakteryzujące się relatywnie wyższą obsadą zwierząt. Warto jednak zauważyć, że w województwach: wielkopolskim, kujawsko-pomorskim i łódzkim o wysokiej intensywności organizacji produkcji rolnej współdecydowała wyższa od średniej krajowej intensywność organizacji produkcji roślinnej. Natomiast w województwie podlaskim wyraźnie zaznaczył się wpływ relatywnie wyższej obsady bydła na wysoką intensywność organizacji. Przykład województwa podkarpackiego wskazuje, że w regionie tym, obok ekstensyfikacji produkcji, następują także procesy zmniejszania intensywności organizacji. W porównaniu do roku 2000 największy wzrost intensywności organizacji stwierdzono w roku 2007 w województwie warmińsko-mazurskim, ale wskaźnik ten w obu analizowanych latach kształtował się znacznie poniżej średniej krajowej.

O regionalnym zróżnicowaniu specjalizacji rolnictwa świadczy także porównanie struktury towarowej produkcji rolniczej w latach 2000 i 2005 (tab. 11). Województwa: dolnośląskie, pomorskie, zachodniopomorskie, a także świętokrzyskie charakteryzują się przewagą wartości produkcji roślinnej w produkcji towarowej. W przypadku województwa świętokrzyskiego decydujące znaczenie ma towarowa produkcja warzyw i owoców, w wyspecjalizowanych subregionach. W pozostałych województwach w strukturze towarowej produkcji rolniczej przeważa produkcja zwierzęca. Struktura wewnętrzna tej produkcji także jest wyraźnie zróżnicowana. W województwie podlaskim, podobnie jak w roku 2000, główną pozycję ma mleko. Wielkopolskie i kujawsko-pomorskie zajmują czołowe miejsca w kraju pod względem udziału żywca wieprzowego w strukturze towarowej produkcji rolniczej. Taką pozycję zajmowały zarówno w roku 2000 jak i w 2005.

Udział poszczególnych województw w krajowej produkcji wybranych ziemiopłodów i produktów rolniczych jest pochodną powierzchni użytków rolnych w województwie, ale

Tabela 13. Wartość środków trwałych w rolnictwie i łowiectwie oraz pracujący w rolnictwie w 2006 r. na tle roku 2000

Województwo	Wartość środków trwałych brutto na 1 ha UR [zł] w roku			Pracujący w rolnictwie na 100 ha UR w roku		
	2006	2000	dynamika [%]	2006	2000	dynamika [%]
Dolnośląskie	6782,2	5659,1	119,8	7,2	13,8	52,2
Kujawsko-pomorskie	6999,0	5918,5	118,2	11,1	16,9	65,7
Lubelskie	7024,7	5945,0	118,1	18,7	29,5	63,4
Lubuskie	5402,8	3723,5	145,1	4,9	9,9	49,5
Łódzkie	7923,8	6683,2	118,6	17,3	27,5	62,9
Małopolskie	8328,9	6331,9	131,5	26,2	53,9	48,6
Mazowieckie	7318,9	6059,9	120,8	14,9	24,4	61,1
Opolskie	6925,4	6381,4	108,5	8,6	18,0	47,8
Podkarpackie	6993,7	5789,2	120,8	19,8	47,0	42,1
Podlaskie	6508,8	5499,5	118,3	12,4	18,9	65,6
Pomorskie	6408,0	5622,4	114,0	7,3	11,9	61,3
Śląskie	9957,2	7320,5	136,0	14,5	34,0	42,6
Świętokrzyskie	8097,6	6034,2	134,2	25,1	39,5	63,5
Warmińsko-mazurskie	6487,1	5226,2	124,1	6,2	9,0	68,9
Wielkopolskie	8274,4	7057,1	117,2	11,6	18,1	64,1
Zachodniopomorskie	5866,8	4977,1	117,9	4,0	7,1	56,3
POLSKA	7203,6	5956,7	120,9	13,1	23,1	56,7

Źródło: Dane GUS, obliczenia własne.

także intensywności organizacji i intensywności produkcji (technologii) oraz uzyskiwanych wydajności jednostkowych.

W tabeli 12 przedstawiono udział poszczególnych województw w krajowej produkcji rolniczej w latach 2000 i 2007 na tle udziału w powierzchni użytków rolnych. Dane przedstawione w tej tabeli świadczą z jednej strony o specjalizacji produkcyjnej województw, o ich udziale w globalnej podaży produktów rolniczych, a z drugiej natomiast są odzwierciedleniem uwarunkowań organizacyjno-ekonomicznych, m.in. struktury agrarnej, a zwłaszcza udziału tzw. gospodarstw samozaopatrzeniowych [Zegar 2007]. Województwa o dużym rozdrobieniu gospodarstw rolnych, a co się z tym wiąże o dużej gęstości zaludnienia na obszarach wiejskich (podkarpackie, małopolskie, świętokrzyskie), wyróżniają się, między innymi, stosunkowo wysokim udziałem w krajowej produkcji ziemniaka. W dużym stopniu wiąże się to z uprawą tej rośliny na potrzeby samozaopatrzenia gospodarstw domowych, a także, jak już wcześniej wspomniano, wykorzystaniem bulw ziemniaka jako paszy dla trzody chlewnej utrzymywanej i żywionej w systemie tradycyjnym. Dają się jednak zauważyć zmiany udziału niektórych województw w krajowej produkcji. Wynikają one z wielu przyczyn. W przypadku buraka cukrowego są to przekształcenia w przemyśle cukrowniczym, a w odniesieniu do rzepaku (obok dość korzystnych cen w roku 2007) istotne znaczenie ma także rysująca się tendencja do wykorzystania jako surowca do produkcji biodiesla [Analiza ...2008]. O zmniejszeniu udziału niektórych województw (lubelskie, małopolskie, podkarpackie, świętokrzyskie) w krajowej produkcji mleka zdecydowały, w sposób znaczący, wymogi zakładów mleczarskich, system kwot mlecznych oraz dążenie do poprawy jakości mleka i koncentracji produkcji [Pietrzak 2005].

Jednym z czynników różnicujących polskie rolnictwo jest wartość środków trwałych brutto na 1 ha użytków rolnych (tab. 13).

Generalnie wartość środków trwałych na 1 ha użytków w Polsce w roku 2006 była o około 21% wyższa w porównaniu z rokiem 2000. Jest to zjawisko pozytywne, świadczące, między innymi, o inwestowaniu i modernizacji gospodarstw rolniczych. Faktem jednak jest, że wspomniany wzrost wartości środków trwałych brutto wynika nie tylko z procesów modernizacji gospodarstw. Ponadto, dynamika wzrostu jest wyraźnie zróżnicowana regionalnie. Zróżnicowanie wartości środków trwałych brutto na 1 ha użytków rolnych i dynamika zmian są uwarunkowane specyfiką struktury agrarnej, rzutującą na strukturę środków trwałych w poszczególnych gospodarstwach i województwach.

WNIOSKI

1. Po integracji z Unią Europejską w polskim rolnictwie nastąpiły wielokierunkowe zmiany, a istniejące zróżnicowanie regionalne rolnictwa pogłębiło się.
2. Kierunki i dynamika zmian są zróżnicowane regionalnie i wyraźnie uzależnione od uwarunkowań organizacyjno-ekonomicznych.
3. Obok zmian pozytywnych występują też zmiany stwarzające różnego rodzaju zagrożenia dla środowiska przyrodniczego i potencjału rolniczej przestrzeni produkcyjnej.
4. Regionalne zróżnicowanie zmian w polskim rolnictwie wymaga dywersyfikacji i stałego doskonalenia systemów doradztwa oraz form wsparcia rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich.

LITERATURA

- Analiza produkcyjno-ekonomicznej sytuacji rolnictwa i gospodarki żywnościowej w roku 2007. 2008: IERiGŻ, Warszawa.
- Fotyma M., Krasowicz S. 2001: Potencjalna produktywność gleb gruntów ornych Polski w ujęciu regionalnym. *Pam. Pul.* 124, s. 99-108.
- Globalne, regionalne i lokalne uwarunkowania konwersji użytków rolnych. 2006: IERiGŻ, Warszawa, s.55.
- Harasim A. 2006: Przewodnik ekonomiczno-rolniczy w zarysie. IUNG-PIB, Puławy, s.171.
- Kopec B. 1987: Intensywność organizacji w rolnictwie polskim w latach 1960-1980. *RNR Seria G, T. 84, z. 1, s. 7-27.*
- Krasowicz S., Kopiński J. 2006: Wpływ warunków przyrodniczych i organizacyjno-ekonomicznych na regionalne zróżnicowanie rolnictwa w Polsce. Raporty PIB, 3, IUNG-PIB Puławy, s. 81-99.
- Ocena zmian w strukturze społeczno-ekonomicznej wsi w latach 2000-2005. 2007: IERiGŻ, Warszawa, s. 79.
- Pietrzak M. 2005: Sektor mleczarski w Polsce i u najbliższych sąsiadów po przystąpieniu do Unii Europejskiej. Komunikaty, raporty, ekspertyzy 507, IERiGŻ, Warszawa, s. 38.
- Poczta W., Mrówczyńska A. 2002: Regionalne zróżnicowanie polskiego rolnictwa. [W:] Zróżnicowanie regionalne gospodarki żywnościowej w Polsce w procesie integracji z Unią Europejską. Pr. zbiorowa. Poznań, s. 125-160.
- Roczniki statystyczne GUS oraz opracowania i materiały.
- Zegar J. 2007: Samozaopatrzeniowe gospodarstwa rolne a zrównoważony rozwój rolnictwa. [W:] Z badań nad rolnictwem społecznie zrównoważonym. IERiGŻ, Warszawa, 52 s. 77-102.

Stanisław Krasowicz

DIFFERENTIATION OF CHANGES IN AGRICULTURE IN VARIOUS REGIONS
OF POLAND AFTER ACCESSION TO THE EUROPEAN UNION

Summary

The paper deals with the regional differentiation of changes of some indicators characteristic for Polish agriculture. Based on statistical data from the years 2000 and 2007, it was found that the trends and dynamics of the changes considerably vary between the provinces. Such a situation is caused not only by the general macroeconomic conditions, but also by the unique character of agriculture in particular provinces. This is the agrarian structure that greatly affects the dynamics of indicator changes. The analysis proved that the regional agricultural differentiation has strengthened over the last years. While in western and northern Poland commercial farms become more and more important, a large number of small farms in south-eastern part of the country lose the commercial character and transform into self-sufficient, social farms.

The regional differentiation of changes in Polish agriculture should be analysed regularly as some phenomena and trends seem evident after longer periods of time.

Adres do korespondencji
prof. dr hab. Stanisław Krasowicz
Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa – Państwowy Instytut Badawczy
ul. Czartoryskich 8
24-100 Puławy
tel. (0 81) 886 49 60
e-mail: sk@iung.pulawy.pl